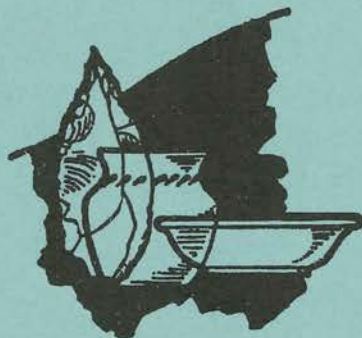

WESTVLAAMSE ARCHAEOLOGICA

viermaandelijks tijdschrift uitgegeven door de
Vereniging van Oudheidkundige Bodemonderzoek
in West-Vlaanderen, v.z.w. Kortrijk

REDACTIE

E. Cools, Duinenstraat 155, 8400 Oostende
H. De Witte, Goezeputstraat 11, 8000 Brugge
M. Soenen, Kortrijksestraat 373, 8710 Heule
J. Termote, E. Verhaerenlaan 2b, 8458 Oostduinkerke
H. Thoen, Erfgoedlaan 7, 9800 Deinze
A. Van Doorselaer, Sint-Pietersaalstraat 173, 9000 Gent
F. Verhaeghe, Provinciebaan 78a, 9288 Kalken

REDACTIESECRETARIAAT

K. De Landtsheer, Jakobijnessenstraat 33, 8000 Brugge (tel. 050/33.15.07)

ABONNEMENTEN

abonnements (3 afl.) (verzendingskosten inclusief)
leden (abonnement inbegrepen): 600F
werkende leden (=actief in de V.O.B.o.W.): 750F
los nummer: 200F

Alle nummers van vorige jaargangen zijn nog te verkrijgen tegen 200F (los) of 600F (volledige jaargang).

Alle bestellingen gebeuren via het redactiesecretariaat.

U betaalt door te storten op het rekeningnummer 717-0302041-58 van de V.O.B.o.W., p/a J. Vanackere, Nieuwpoortstraat 18, 8500 Kortrijk (tel. 056/21.66.49), met duidelijke vermelding van de desiderata.

INLICHTINGEN

Gelieve alle verdere briefwisseling i.v.m. het tijdschrift (adreswijzigingen, inlichtingen, aanvragen of versturen van ruilabonnements etc.) te richten tot het redactiesecretariaat, p/a K. De Landtsheer, Jakobijnessenstraat 33, 8000 Brugge (tel. 050/33.15.07).

Overname is toegelaten mits verwijzing naar het tijdschrift.
Elke auteur is verantwoordelijk voor zijn bijdrage.

Copyright V.O.B.o.W. Integrale nadruk verboden.

Verantwoordelijke uitgever: K. De Landtsheer, Jakobijnessenstraat 33, 8000 Brugge

EDITORIAAL

De vijfde jaargang van dit tijdschrift valt samen met het vijftienjarig bestaan van onze vereniging. Er bestaan geen plannen om deze "verjaardag" uitbundig te gaan vieren, maar deze gebeurtenis zal zeker niet ongemerkt voorbijgaan. Aan onze leden wordt immers een gereorganiseerde V.O.B.o.W. voorgesteld, met als meest opvallende vernieuwing een gedecentraliseerde, regionale werking. Verwacht mag worden dat de activiteiten niet alleen zullen toenemen in intensiteit en variatie, maar dat ze ook beter over het gehele werkgebied zullen verspreid zijn.

Ongetwijfeld zal zich dit weerspiegelen in dit tijdschrift, dat toch in de eerste plaats bedoeld is om een zo volledig mogelijk beeld te brengen van het archeologisch gebeuren in West-Vlaanderen. Hopelijk mag dit tevens een nieuwe stimulans zijn vondstmeldingen naar ons toe te sturen, met het oog op een afzonderlijke rubriek per regio, samen met informatie over voordrachten, tentoonstellingen e.d.m.

Alvast maken wij van deze gelegenheid gebruik om allen te danken die direct of indirect aan *Westvlaamse Archaeologica* hebben meegewerkt.

De Redactieraad

MIDDEN - NEOLITHICUM TE BELLEGEM EN SINT-DENIJS (GEM. KORTRIJK)

R. VAN ACKER

Opp twee sites tussen Leie en Schelde in het zuiden van West-Vlaanderen zijn matig omvangrijke concentraties silexartefacten ontdekt door privé-verzamelaars. door de vrij lage aantallen en de weinig typische werktuigen kan verre van exact naar een bepaalde prehistorische groep geduid worden, maar wij dachten beide ensembles te kunnen interpreteren als midden-neolithisch, ondanks enkele mesolitische werktuigen. Deze problematiek is courant voor de zon. "secundair neolithische culturen", de meer lokale varianten van de klassieke, traditionele groepen zoals Kichelsberg en S.O.K., waarbij een meso-inslag blijkbaar niet zo abnormaal is in neolithische industrieën. De sites dragen bij tot een steeds beter idee van de verspreiding van het Neolithicum in Zuid-Vlaanderen grenzend aan de veel beter gekende sites van zuiderbuur Henegouwen.

Inleiding

Verscheidene privé-verzamelaars hebben de streek tussen Schelde en Leie in het zuidwesten van West-Vlaanderen vrij uitgebreid geprospecteerd. De belangrijkste collecties treffen we aan bij E. Glabeke uit Kooigem en R. Desmet uit Sint-Denijs⁽¹⁾. Beiden hebben bij prospecties in hun omgeving heel wat prehistorische sites ontdekt. De heer Glabeke prospecteert sinds 1978 jaarlijks op twee periodes van het jaar. In het voor- en najaar ging hij telkens een maand lang prospecteren omdat dan de toestand van het land het meest geschikt was daarvoor. Enkele jaren later nam hij de heer Desmet mee, zodat die bij het prospecteren er ongeveer dezelfde methode op nahield. Ze deden dit vrij systematisch: de percelen land werden in stroken van ca. drie meter breed afgelopen zodat weinig aan hun aandacht kon ontsnappen. Het was de bedoeling om de gevonden artefacten voor studie en publikatie ter beschikking te stellen.

Volgende sites kunnen we alvast aanhalen als vindplaatsen van vrij belangrijke concentraties silexartefacten (fig. 1):

- Sint-Denijs, Zandbeek: besproken in deze bijdrage;
- Argendaalbos (gem. Bellegem): idem;
- Rood Paard (gem. Bellegem): langs de weg Kortrijk-Doornik ter hoogte van de dorpskern Bellegem, gelegen op een noordoost-helling van een heuvel; ca. 15 stuks;
- Tontekapelle (gem. Kooigem): gelegen op de zuidoost-helling van de Geitenberg tussen de heuvel van Bellegem en de heuvel van Kooigembos; drie vindplaatsen dicht bij elkaar op een zelfde akker; er werd opgegraven in 1981-82;
- hellingen van de heuvel Kooigembos: op verscheidene plaatsen, maar vooral op de oostelijke helling werden veel artefacten gevonden;
- Helkijn: verschillende kleinere vindplaatsen, waarvan enkele in studie voor een licentiedissertatie;
- Spiere: midden-neolithisch site, gepubliceerd⁽²⁾.

Enkel de eerste twee sites worden hieronder uitgebreid besproken. We hopen de drie volgende (Rood Paard, Tontekapelle en Kooigem-heuvel) later nog te kunnen bestuderen en publiceren. Los daarvan worden eerlang de prehistorische silexartefacten die bij de opgraving van de IJzertijd-site op de top van Kooigem-heuvel in een alomvattend artikel

beschreven⁽³⁾. Weze nog vermeld dat op verschillende van die vindplaatsen ook Romeins materiaal (o.a. terra sigillata) gevonden is, zoals op Rood Paard, Bellegembos, Spiere; er werd zelfs naar opgegraven in Tontekapelle. Dit alles zal onderwerp moeten uitmaken van een ander onderzoek.

1. Algemene situering in het landschap (fig. 1)⁽⁴⁾

De sites moeten bekeken worden in hun globale, geografische context. Ze zijn te situeren in het zuiden van West-Vlaanderen, meer bepaald in de zuidoosthoek, tegen de provincies Oost-Vlaanderen en Henegouwen aan. Landschappelijk gaan die grenzen natuurlijk niet op. Meest opvallend element daarin is de heuvelrij die begint in Noord-Frankrijk met de Casselberg over de Kemmelberg, over Scherpe en Rode Berg, Bellegem en Kooigem, richting Kluisberg en Pottelberg op de grens van Oost-Vlaanderen met Henegouwen. Het zijn getuigeheuvels die restanten zijn van tertiaire afzettingen (Paniseliaan; Lediaan, Diestiaan...), gevormd na de sterk eroderende werking van rivieren tijdens de kwartaire ijstijden. De heuvels van Bellegem en Kooigem maken deel uit van een ZW-NO lopende hogergelegen kam tussen de Schelde- en Leievallei. Deze twee valleien kregen hun globale vorming gedurende de ijstijden toen de tertiaire lagen werden uitgeschuurd tot diep in de Ieperiaanse klei. Gevolg was dat slechts op een paar hoge punten de latere afzettingen uit het tertiair bewaard bleven. Tijdens de tussenijstijden raakten de valleien terug opgevuld met vooral klei/zandlagen, maar ondertussen gebeurde er ook een eolische leemafzetting over het hele gebied tot bovenop de heuvels. We krijgen zo op de waterscheidingskam een dunne leemlaag aan de oppervlakte bovenop de tertiaire lagen. Deze leemgronden deinen naar het NW uit in zandleemgronden en lichte zandleemgronden. In het brede alluvium van de Schelde krijgen we ook nog zandleem en meer naar de rivier toe alluviale kleigronden van recentere oorsprong. Op de heuveltoppen kan de leemlaag ontbreken en het tertiaire Paniseliaan (klei/zand), Lediaan (kalkhoudend zand) of Diestiaan (ijzerhoudend zand) opduiken. In deze laatste laag kunnen brokken ijzerzandsteen en ook vuursteengrintlagen voorkomen, interessant voor het lokale silexgebruik. De landschappelijke eenheden zijn ook van belang bij een algemene kijk op een groter verspreidingsgebied waarin de aanwezigheid van de prehistorische mens moet gesitueerd worden (zie besluit).

(1) Hierbij danken we hartelijk beide heren voor hun vlotte medewerking.

(2) VAN MOERKERKE & DESPRIET 1988.

(3) TERMOTE, GLABEKE e.a. 1989.

(4) Los gebaseerd op AMERRYCKX & TIONCK 1957

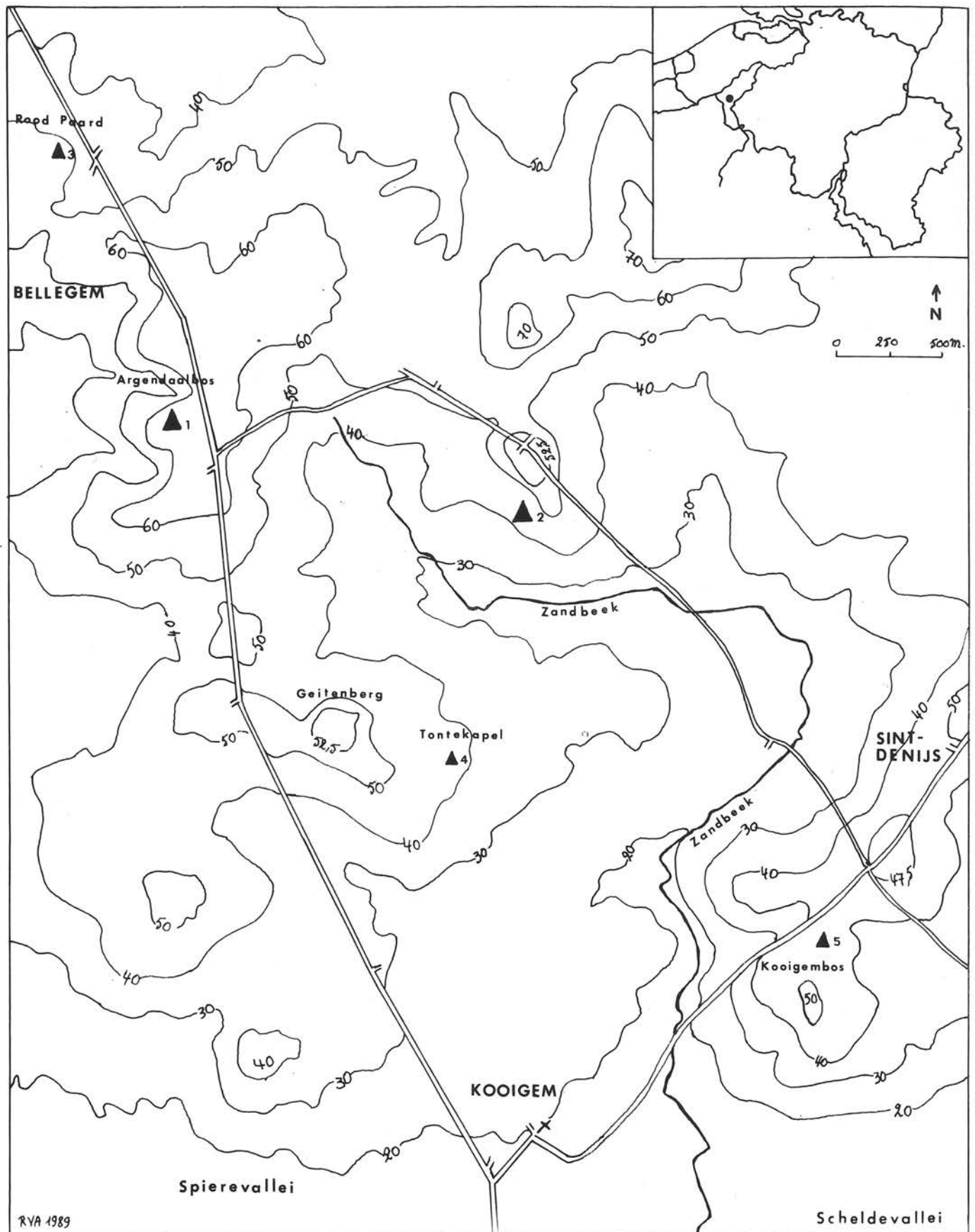

fig. 1: Situeringkaart. - Legende: 1. Bellegem, Argendaalbos; 2. Sint-Denijs, Zandbeek; 3. Rood Paard; 4. Tontekapelle; 5. Kooigembos.

2. Vindplaats Argendaalbos (gem. Bellegem)

2.1. Situering en geomorfologie (fig. 1)

Langs de weg Kortrijk-Doornik, 1km voorbij de dorpskern van Bellegem, ligt een vrij sterk uitgesproken verhevenheid met steile hellingen: de heuvel van Bellegem met een hoogte van 72,5m⁽⁵⁾. Het is een tertiaire getuigeheuvel, voornamelijk bestaande uit Ieperiaan-lagen. De heuvel en hellingen zijn bezet met kleine loofbosjes (Argendaalbos), maar bovenop de top is er een groot stuk akkerland opengebaven waarop de laatste jaren vooral maïs geteeld werd en van de top naar beneden (= van O naar W) geploegd werd. Eigenaardig zijn de enkele grote donkere vlekken op het stuk land, misschien te wijten aan een verschil in vochtigheid. Het oppervlak bestaat uit matig gleyige zandleemgronden met textuur B of met sterk gevlekte textuur B horizont; een klei-zandsubstraat begint op geringe diepte (type Lda en Ldc). De bovenlaag bevat zeer veel steenmateriaal, waaronder brokken ijzerzandsteen⁽⁶⁾ (resten van de Diestiaan-bedeeking op de heuveltop).

Het oostelijke deel van het perceel, tegen de weg aan, werd afgegraven met het oog op egalisatie met het wegniveau, waardoor een talud ontstond.

De silexartefacten werden in drie concentraties aangetroffen, waaronder twee zich bevonden aan de zuidrand, en één aan de noordrand van de akker. Waarschijnlijk werden de stukken van de top naar de randen toe geploegd, maar evengoed zijn artefacten verspreid over geheel de akker teruggevonden.

2.2. Materiaalbeschrijving

grondstof

Heel het ensemble werd vervaardigd uit fijnkorrelige silex die voor het overgrote deel donker- of mediumgrijs van kleur is. Uitzonderlijk komen er al eens grijsgeklepte, lichtgrijze of donkerbruine stukken voor.

Eerder weinig stukken zijn duidelijk gepatineerd, de meeste groengeel of bruin, slechts zelden witgeklept en ook enkele met witte brandpatina.

De stukken zijn ook fragmentarisch en niet zeer gaaf tot ons gekomen; vele vertonen vorstvlakken, roestsporen, breuken, pseudoretouches enz.

debitage (fig.2, en tabel.1)

Het gaat vooral om een debitage met het oog op produktie van afslagen en veel minder om een klingen- of microklingende-bitage. De aantallen en de stijl van de produkten wijzen duidelijk in die richting: 45 klingen en klingfragmenten, 28 microklingen en fragmenten en 194 afslagen en fragmenten (fig. 2, 11-15).

De debitagestijl van de klingen en microklingen lijkt ook niet te wijzen op een systematische produktie ervan. Ze zijn immers weinig lamellair, hebben zelden echt zuiver parallele boorden, zijn onregelmatig in dikte en niet uitgesproken langwerpige (lengte nauwelijks meer dan 2,5 maal de breedte). Er zijn ook twee kernrandklingen te vermelden, wat misschien toch op een sporadische klingdebitage kan wijzen (fig. 2, 8-9). Eén kling hoort klaarblijkelijk in een heel andere traditie thuis, nl. de vuursteenmijnbouw (lang, krachtig, regelmatig) (fig. 2, 10).

Het onregelmatige van de debitage komt ook tot uiting in de

afslagen die zeer onverzorgd zijn: onregelmatig in dikte en vorm, dikwijls breder dan lang.

Ook komen er nog opvallend veel schorsrestanten op de dorsale zijden van de stukken voor (bijna de helft), ondanks het zeer lage aantal mantelafslagen. Dit zou kunnen wijzen op het nauwelijks voorbereiden van de kernen en op het gebruik van kleine silexknollen.

Tenslotte wijst het voorkomen van vooral de vlakke hiel en al veel minder een lineaire en zeer zelden een gefacetteerde tweeledige of puntvormige hiel op een toch eerder ruwe debitage zonder al te veel voorbereiding.

Het geheel komt ook zeer fragmentair naar voren (dubbel zoveel fragmenten als volledige stukken).

DEBITAGEMATERIAAL (90%)	278
kernen	14
1 slagvlak	8
2 opponerende slagvlak	5
schijfvormig	1
klingen en -fragmenten (11+31)	42
microklingen en -fragmenten (6+22)	28
afslagen en -fragmenten (80+114)	194
WERKTUIGEN (10%)	31
schrabbers	16
eindschrabber op afslag en -	
fragmenten	11
idem op kling (verkort)	5
stekers	3
boortjes	2
geretoucheerde afslagfragmenten	2
marebladspits (fragment)	1
spitsen met schuine afknotting en	
ongeretoucheerde basis	2
pijlsnede	1
gepolijste bijlen (fragmenten)	4
totaal	309

tabel 1: Argendaalbos, Bellegem: materiaalclassificatie.

kernen (fig.2, 1-7, en tabel.1)

De kernen vertonen eenzelfde debitagebeeld. Een weinig overtuigende produktie op meestal kleine kernen (14 stuks): de meeste kernen zijn niet groter dan 5cm.

We zien vooral kernen met één slagvlak (fig.2, 1-4), de meest eenvoudige techniek (8 of 14). Daarnaast komen nog vijf kernen met twee opponerende slagvlakken (fig.2, 6-7) en één schijfvormige kern (fig. 2, 5) voor. Enkele kernen neigen zelfs naar het globulaire omdat er op het einde vrij willekeurige afhakingen gebeurden. Ook lijkt de beperkte grootte van bijna alle kernen te wijzen op een uitputtend gebruik van de knollen of op gebruik van kleine (lokale?) silexknollen.

werktuigen (fig.3, en tabel.1)

De werktuigen vertegenwoordigen slechts een klein deel van het totale ensemble. Van het in totaal meer dan 300 stukken konden we er 31 als zodanig determineren (10%). Meer dan de helft ervan (nl. 16) zijn schrabbers (fig. 3, 16-23), waarvan elf op afslag en vijf op kling. Van de eindschrabbers op afslag zijn er vier volwaardig, drie fragmentair; er is één duimnagel-

(5) Coördinaten topografische kaart NGI, kaartblad 29/5-6: 3.°18'45" OL, 50°46'05" NB.

(6) Bodemkaart van België, kaartblad 97E (Zwevegem).

schrabber en drie hebben een dik schrabhoofd (of zijn eerder op een dikke afslag vervaardigd - enigszins te beschouwen als kielschrabbers?). De vijf klingschrabbertjes zijn alle zeer kort (afgebroken) en er bevindt zich ook één dubbelschrabber onder. Over het algemeen zijn de schrabbers klein en weinig verzorgd geretoucheerd. De klingschrabbertjes vormen (toevallig?) de uitzondering.

Verder treffen we drie weinig klassieke of overtuigende stekers aan (op boord!), twee boortjes, ook al slecht geretoucheerd, en twee geretoucheerde afslagfragmenten (fig. 3, 24-27).

We vermelden ook drie microlieten: een duidelijk marebladspitsfragment en twee spitsen met ongeretoucheerde basis en schuine afknotting (fig. 3, 29-31).

Tenslotte zijn er nog vier fragmenten van gepolijste bijlen te noteren, alsook een pijlsnede (fig. 3, 28).

Een vrij gediversifieerd ensemble, maar tegelijk weinig zeggend met te weinig duidelijke groepen.

2.3. Gevolgtrekkingen

Uit dit ensemble zijn moeilijk verregaande conclusies te trekken. De werktuigen kunnen ons niet verder helpen dan een algemene, ruwe interpretatie naar datering en cultuur toe. We treffen immers geen overduidelijke bewijzen aan van één of andere prehistorische groep. Integendeel, er zijn bijna enkel de algemeen voorkomende gemene werktuigen: schrabbers, stekers, geretoucheerde afslagen. De rest spreekt elkander tegen: pijlsnede en gepolijste bijlfragmenten uit het Neolithicum en mesolithische microlieten. De schrabbers lijken meer mesolithisch: eerder klein maar toch weer minder verzorgd geretoucheerd. Toch komen ook de brede neolithische waaier- en hoefijzerschrabber niet voor. Anderzijds pleit de debitage (en dit is het overgrote deel van het ensemble) eerder voor een neolithische industrie, onwaarschijnlijk voor een verzorgde, technisch meer hoogstaande mesolithische. Een interpretatie van dit ensemble als (midden-?)neolithisch met een lichte mesolithische bijmenging lijkt ons dan ook het meest aannemelijk.

3. Vindplaats Sint-Denijs, Zandbeek

3.1. Situering en geomorfologie

Een zevental kilometers ten zuidoosten van Kortrijk, op het westelijk deel van de gemeente Sint-Denijs tegen Kooigem, bevindt zich het perceel waar de site aangetroffen is⁽⁷⁾. Het is een groot stuk land ten zuiden van een klein bosje (Beerbos), gelegen op een heuveltop van 52,5m hoogte, op 2km ten oosten van de site Argendaalbos te Belleghem. De top is de noordhoek van het land dat zich uitstrekt over de zuidhelling tot aan de Zandbeek die de heuvel aan de voet meevolgt aan die zijde. Deze beek ontspringt een eindje noordelijker en vervolgt haar loop vrij grillig naar het zuiden toe langs de heuvel van Kooigembos, om uit te monden in de Grote Spierebeek, die op haar beurt in de Schelde uitmondt. De Z-ZO-helling is minder steil en er zijn ook verkleuringsvlekken naar de rand toe. Het zijn sterk gleyige kleigronden (type Eh). Errond begint een kleisubstraat op geringe diepte met nogal wat keien

en brokken ijzerzandsteen⁽⁸⁾. Er wordt momenteel geploegd van noord naar zuid voor gevarieerde teelten. De stukken zijn verspreid over heel de akker gevonden zonder echt duidelijke concentraties. Er zijn 'meer' stukken dichter bijeen gevonden op een paar centrale plaatsen en bijna geen op de top (noordhoek). De meeste komen van de zuidelijke helft.

3.2. Materiaalbeschrijving

grondstof

Het meest opvallende element in de collectie is de grote verscheidenheid aan grondstoffen voor de productie van artefacten. Het betreft bijna allemaal silex, maar van een zeer grote diversiteit in kleur, soort en kwaliteit. Er mag dan ook naast het gebruik van lokale vuursteenkeien uit de Diestiaanlagen (zie punt 1) op de heuveltoppen ook een intense import uit verschillende regio's verondersteld worden en niet in het minst uit de streek van de silexmijnen rond Spiennes in het vrij nabije Noord-Henegouwen. We kunnen volgende hoofdgroepen onderscheiden:

- + keisilex, duidelijk lokale recuperatie; vuursteen van slechte kwaliteit, meestal lichtgrijs tot bruinroze van kleur, dikwijls wit gepatineerd; weinig artefacten zijn er uit geproduceerd (maar toch enkele werktuigen!); er zijn toch veel silexbrokken met afhalingen te zien die wel moeilijk als artefact kunnen gedetermineerd worden;
- + mijnsilex van goede kwaliteit maar toch nog vrij grofkorrelig en met een dunne kalkschors; deze groep maakt bijna de helft uit van de productie maar zelden betreft het werktuigen; twee hoofdsoorten elk voor zo'n 50%:
 - lichtgrijs tot grijsgeklepte silex die dikwijls wit of in bonte kleuren (groengeel bruin) gepatineerd is;
 - diepgrijze silex met witte stippen die soms groenbruin gepatineerd is;
- + fijnkorrelige silex meestal donker van kleur (van diepgrijs tot zwartgrijs, zelden donkerbruin) met een dikke kalkschors; deze soort komt het meest voor en het grootste deel van de werktuigen is er uit vervaardigd. De groengele patina is hier veel minder aanwezig. Waarschijnlijk werd deze silex ook geïmporteerd.

debitage (fig. 4, tabel 2)

Een zeer opvallend element is het enorme overwicht van de afslagen in dit ensemble. Eigenlijk ontbreken de klingen bijna totaal (slechts 8 volledige stukken en 22 fragmenten), evenals de microklingen (5 stuks en 8 fragmenten). Bovendien zijn het nog atypische stukken; met die ongelijkmatige boorden en dikten kunnen we moeilijk van echt uitgesproken lamellaire stukken spreken. Misschien zijn ze als het ware toevallig niet intentioneel als (micro)kling aangemaakt. De afslagen echter vertonen eveneens geen verzorgde indruk, integendeel, het lijkt om een weinig gesystematiseerde productie te gaan. De afslagen verschillen sterk in grootte, maar toch komen kleine stukken meest voor; ze zijn ongelijk in dikte en vorm, verschillende breder dan lang.

Schorsresten komen veel voor, zodat we een debitage met weinig voorbereiding en op kleine knollen kunnen veronderstellen, die gewoonlijk uitputtend was gezien de vele kleine kernen.

(7) Coördinaten topografische kaart NGI, kaartblad 29/5-6: 3°20'05"OL, 50°46'NB.

(8) Bodemkaart van België, kaartblad 97E (Zwevegem).

kernen (fig 4, tabel 2)

Die vertonen een gelijkaardig beeld: de produktie is vooral afgestemd op afslagen en korte klingetjes. De meeste zijn ook klein tot zeer klein, hetgeen kan wijzen op een uitputtende debitage. De grondstof werd blijkbaar intensief gebruikt. Sterk overheersend zijn de kernen met één slagvlak (22) (fig. 4, 1-8), het meest eenvoudige type. Maar dan nog is de helft ervan eigenlijk weinig typisch. Er werden hier en daar afslagen in andere richtingen afgehaakt bij verschillende kernen. Dit is volledig het geval bij een paar globulaire kernen. Bovendien zijn veel kernen fragmentair en geschonden, ze vertonen zelfs dikwijls vorst- en breukvlakken. Verschillende brokken silex die wel enkele afhakingen vertonen, maar zozeer gefragmenteerd of geschonden zijn, hebben we niet meer in de tabel opgenomen, ondanks het feit dat het ooit kernen kunnen geweest zijn die echter nu niet meer als zodanig herkenbaar zijn.

Desondanks treffen we toch een aantal meer verzorgde kernen met twee opponerende (4) en met twee orthogonale slagvlakken (3) aan (fig. 4, 9-12). Hierbij gaat het om een meer gesystematiseerde produktie, maar toch vooral van afslagen en zelden klingetjes.

DEBITAGEMATERIAAL (89,6%)	491
kernen	34
met één slagvlak (+fragmenten)	22
twee opponerende slagvlakken	4
twee orthogonale slagvlakken	3
globulair	5
klingen en -fragmenten (8+22)	30
microklingen en -fragmenten (5+8)	13
afslagen en -fragmenten (133+278)	411
kloppers	3
WERKTUIGEN (10,4%)	57
schrabbers	24
eindschrabbers op kling (+fragm.)	4
eindschrabbers op afslag	5
'kiel'schrabbers (op dikke afslag)	5
duimnagelschrabbers	3
verkorte schrabbers	2
'hoef'schrabbers	2
fragmentair	3
stekers	6
tweevlakstekers	3
op boord	2
op afknotting	1
stekerafval	1
boortje	2
afgeknotten	3
geretoucheerde afslagen	10
gepolijste bijlen (fragmenten)	8
afslagbijltje (?)	1
pijlsnede	1
marebladspits (fragment)	1
<hr/>	
totaal	548

werktuigen (fig. 5 en 6, tabel 2)

Een vrij laag percentage van het ensemble bestaat uit werktuigen (10% of 57 stuks) die dan nog dikwijls weinig typerend zijn. De schrabbers vormen terug de grootste groep, waarvan die op afslag (15) duidelijk domineren op eindschrabbers op kling (6) (fig. 5). Deze groep bestaat uit distale klingfragmenten (afgebroken of verkort) en een volledig klingschrabbertje met spitsvormig schrabhoofd en retouches die doorlopen op de linker boord. De eindschrabbers op afslag zijn ook weinig karakteristiek: twee grote schrabbers (één met een waaivormig schrabhoofd en één met een zeer regelmatig geretoucheerd snuitvormig schrabhoofd) tegenover 13 kleinere schrabbers, w.o. drie duimnagelschrabbers en drie fragmentaire schrabbers. Naast drie meer modale eindschrabbers op afslag zijn er ook vijf dikkere schrabbers op dikke afslag of kei, die met lange, steile retouches vervaardigd zijn.

Enigszins opvallend is dat enkele schrabbers een snuitvormig tot zelfs spits schrabhoofd hebben. Verder vormen de stekers de belangrijkste soort werktuigen (fig. 6, 30-35). Het gaat om drie tweevlakstekers, een paar stekers op natuurlijke boord en één op schuine afknotting. Naast drie afgeknotte klingfragmenten treffen we ook nog twee boortjes, een pijlsnede en acht fragmenten van gepolijste bijlen aan (fig. 6, 36-39, 44). Verder uitzonderlijke stukken zijn een fragment van een onafgewerkt stuk met dekkende retouches (waarschijnlijk marebladspits-fragment) en een dik stuk met zware retouches op de korte boorden waarin ondanks de schendingen misschien toch een afslagbijltje te herkennen is (fig. 6, 43 en 45).

Tenslotte moeten er nog tien geretoucheerde afslagen vermeld worden (waarvan één licht getand) maar de retouches zijn bij oppervlaktmateriaal toch nooit volledig betrouwbaar (fig. 6, 40-42).

3.3. *Gevolgtrekkingen*

Het ensemble van Sint-Denijs is sterk vergelijkbaar met dat van Kooigem-Bellegembos. Niet alleen is het soort werktuigen en het aantal stukken nagenoeg hetzelfde, ook kunnen we een zelfde debitagestijl, een lokale traditie als het ware, erin constateren. We hebben te maken met een zeer onverzorgde industrie, nog duidelijker afgestemd op afslagprodukten en afslagwerktuigen. Er kan nauwelijks gesproken worden van een gesystematiseerde produktie, waarbij weloverwogen en doelbewust naar bepaalde werktuigcategorieën gestreefd wordt. Integendeel lijkt het eerder te gaan om een meer 'toevallige' behandeling alsof de silexartefacten slechts nevenprodukten zijn die zeker niet meer als een noodzaak aangevoeld worden. Daarom moeten we vermoedelijk in de richting van een neolithische industrie concluderen. Op de werktuigen zelf kunnen we moeilijk afgaan. Het merendeel zijn gemene werktuigen (schrabbers, stekers, boor, geretoucheerde aslagen, afgeknotten). Alhoewel ze toch iets kunnen verduidelijken: de twee grotere hoef'schrabbers, het afslagbijltje, de gepolijste bijlfragmenten en de pijlsnede zijn eerder neolithisch. De elementen die eventueel in de richting van het Mesolithicum kunnen wijzen (mareblad, duimnagelschrabbers, een paar stekers) zijn van die aard dat ze helemaal niet als basis voor een dergelijke interpretatie kunnen dienen. De rest kan geen uitsluitsel geven. We kunnen hier wel opmerken dat de mesolithische component hier niet zo sterk doorweegt als bij de site Bellegem, Argendaalbos.

tabel 2: St.-Denijs, Zandbeek: materiaalclassificatie.

4. Algemene conclusies

De vindplaatsen Bellegembos en Sint-Denijs bieden weinig typische ensembles waarvan de stukken zo weinig bijzonder zijn dat een interpretatie zeer moeilijk wordt. De aantallen zijn al niet te groot (en zeker het aantal werktuigen niet) om een grondige conclusie te trekken. Bovendien moeten we steeds de relatieve waarde van oppervlaktemateriaal voor ogen houden. Daarom kunnen we slechts zeer vaag blijven wat de interpretatie betreft. Zoals vermeld opteren we voor een zeer algemene situering in het midden-Neolithicum, omdat daar toch meest argumenten voor te vinden zijn. De zeer onverzorgde debitagestijl, die is afgestemd op afslagen en op geen systematische productie wijst, maar eerder op fabricage van 'nevenprodukten' in vuursteen, geeft daarbij de doorslag. In het Neolithicum lijken andere materialen en werktuigen de silexartefacten verdrongen te hebben (met uitzondering van bijlen en pijlpunten). Het assortiment van werktuigen past ook wel in een neolithische industrie zonder dat we echt overduidelijke aanduidingen ervoor hebben, zoals hoefschrabbers, mijnbouwklingen, dolken, pijlpunten.... Er zijn wat werktuigen betreft slechts lichte aanwijzingen in de richting van het Neolithicum: fragmenten van gepolijste bijlen, pijlsnedes, enkele schrabbers, maar er zijn evengoed enkele tegenstrijdige stukken zoals microlieten. Er kunnen ook geen andersoortige sporen aangehaald worden zoals aardewerk of structuren. Toch menen we ook positieve argumentatie te vinden in de biotopen en geomorfologie van de sites. Een heuvelsite lijkt toch typerender te zijn voor het Neolithicum dan voor Mesolithicum of jong-Paleolithicum. We menen dat er goed vergelijkingsmateriaal te vinden is in de site van Spiere⁽⁹⁾. Deze site is niet zo ver afgelegen en vertoont enkele gelijkenissen zoals het opvallend voorkomen van spitsboogschrabbers, de debitagestijl, aanwenden van grondstoffen, goede vertegenwoordiging van schrabbers, stekers en boren. Niettemin zijn te Spiere ook duidelijk heel wat pijlpunten, pijlsnedes en bijlen aangevonden.

Het plaatsen van de sites in een grotere landschappelijke context opent wel enige perspectieven. In Zuid-Vlaanderen lijkt steeds meer een duidelijke neolithische aanwezigheid geweest te zijn. De IJzertijd-vesting op de Kemmelberg kende ook een neolithische nederzetting⁽¹⁰⁾. Iets gelijkaardigs vinden we op Kooigemberg⁽¹¹⁾. De heuvelgebieden langs de Scheldevallei lijken talrijke neolithische sites te herbergen met interessante onderverdeling naar valleisites (jacht, tijdelijke nederzetting) en heuvelsites (landbouw, permanente nederzetting)⁽¹²⁾.

We kunnen de lijn verder doortrekken met neolithische vondsten rond de Kluisberg en de streek van Noord-Henegou-

wen⁽¹³⁾, te St. Sauveur, Orroir. Op deze manier komen we aan de rand van het traditionele verspreidingsgebied van het vroege en midden-Neolithicum. Blicquy ligt iets zuidelijker met vroeg-neolithische industrieën; midden-Neolithicum vinden we terug meer zuidoostelijk te Thieusies en Neufvilles (Michelsberg) en Rongy Brunehaut (S.O.M.) in het ZW. We mogen Zuid-Vlaanderen eveneens tot het meest intense verspreidingsgebied van de neolithische mens rekenen, temeer daar het grenst aan de 'klassieke' neolithische sites van Henegouwen met de silexmijnen en ook omdat de geomorfologie wel vergelijkbaar is.

Alleen zien we niet zo duidelijk vroeg-neolithische groepen (Bandceramiek, Blicquy-groep, Rössen) verschijnen. Bijna steeds wordt er gesproken van midden-neolithische sites zonder dat er evenwel toewijzingen gedaan werden aan de Michelsberg-cultuur of de S.O.M., zoals ook hier niet mogelijk is. Blijkbaar ontbreken daarvoor stevige bewijzen zoals aardewerk of structuren of grafmonumenten, hetgeen ook het geval is met deze sites. Bij ontstentenis aan deze duidelijke culturen periodegebonden karakteristieke archaeologica, kunnen we ook niet met precisie interpreteren naar een specifieke midden-neolithische cultuur. Daarom moeten we misschien in de richting zoeken van meer lokale gelijktijdige tradities die niet zo sterk of anders geëvolueerd waren. Soms werden deze industrieën beschouwd als een niet verder ontwikkeld stadium die een mengvorm van neolithische vernieuwingen naast nog sterke mesolithische tradities met jacht, visvangst en pluk inhoudt⁽¹⁴⁾. Daar sluiten de jongste bevindingen van de site Donk bij Oudenaarde goed bij aan⁽¹⁵⁾, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen tijdelijke 'jachtsites' in de Scheldevallei en meer permanente 'nederzettingssites' op de hoogten errond. Op de site Argendaalbos te Bellegem is er duidelijk een mesolithische werktuigengroep te onderscheiden, hetgeen op het doorleven van die tradities tijdens het Neolithicum kan wijzen. Op St.-Denijs Zandbeek is het mesolithisch aandeel veel minder duidelijk. Maar dat het zou gaan om een doorleven van mesolithische tradities in midden-neolithische culturen mag niet onomwonden aangenomen worden. Het zou louter om een opeenvolging van twee stadia kunnen gaan of zelfs om een grondstofgebonden verschijnsel (nl. kleine knollen), zoals A. Gob opwerpt⁽¹⁶⁾. Hetzelfde probleem doet zich ook voor op andere midden-neolithische sites in de streek, zoals duidelijk het geval is voor Kerkhove⁽¹⁷⁾.

Niettemin mogen we deze twee sites, Bellegem-Argendaalbos en St.-Denijs-Zandbeek, beschouwen als weinig gespecificeerde 'lokale' midden-neolithische industrieën van de zogenaamde secundaire neolithische culturen, die zich situeerden in de schaduw van de meer ontwikkelde, 'klassieke' neolithische groepen zoals Michelsberg en S.O.M.

(9) VANMOERKERKE 1988.

(10) VAN DOORSOLAER e.a. 1987, pp. 14-19.

(11) TERMOTE & GLABEKE 1989 (ter perse).

(12) PARENT e.a. 1986-87.

(13) CROMBE 1988.

(14) DE LAET 1979.

(15) PARENT e.a. 1986-87.

(16) DE LAET, THOEN, GOB & BOURGEOIS 1982.

(17) CROMBE 1986.

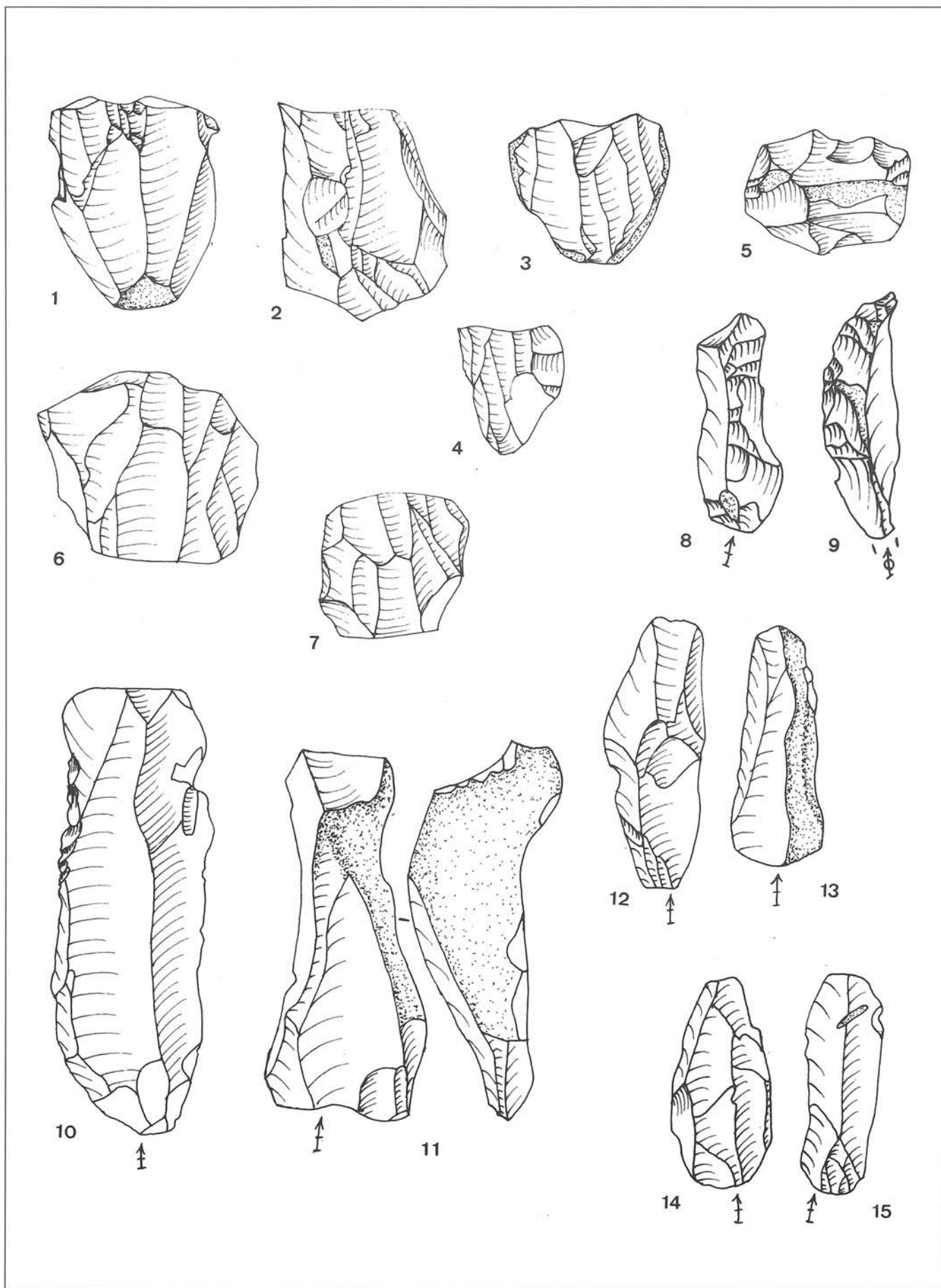

fig. 2: Bellegem, Argendaalbos: debitagemateriaal; 1-4: kernen met één slagvlak; 5: schijfvormige kern; 6-7: kernen met twee opponerende slagvlakken; 8-9: kernrandklingen; 10: mijnbouwkring; 11-15: klingen (ware grootte).

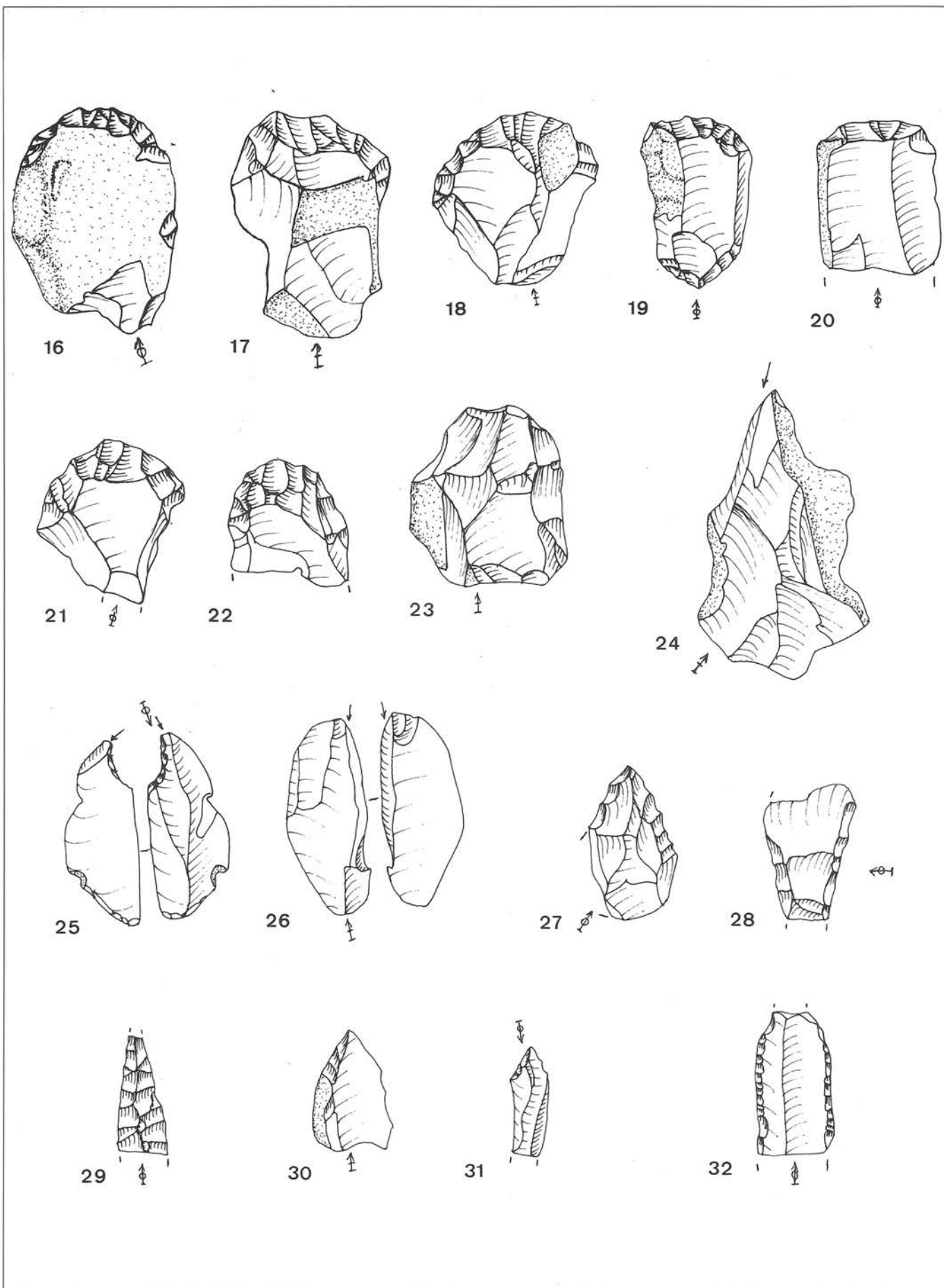

fig. 3: Bellegem, Argendaalbos: werktuigen; 16-23: eindschrabbers; 24-26: stekers; 27: boortje; 28: pijlsnede; 29-31: microlieten; 32: geretoucheerd klingfragment (ware grootte).

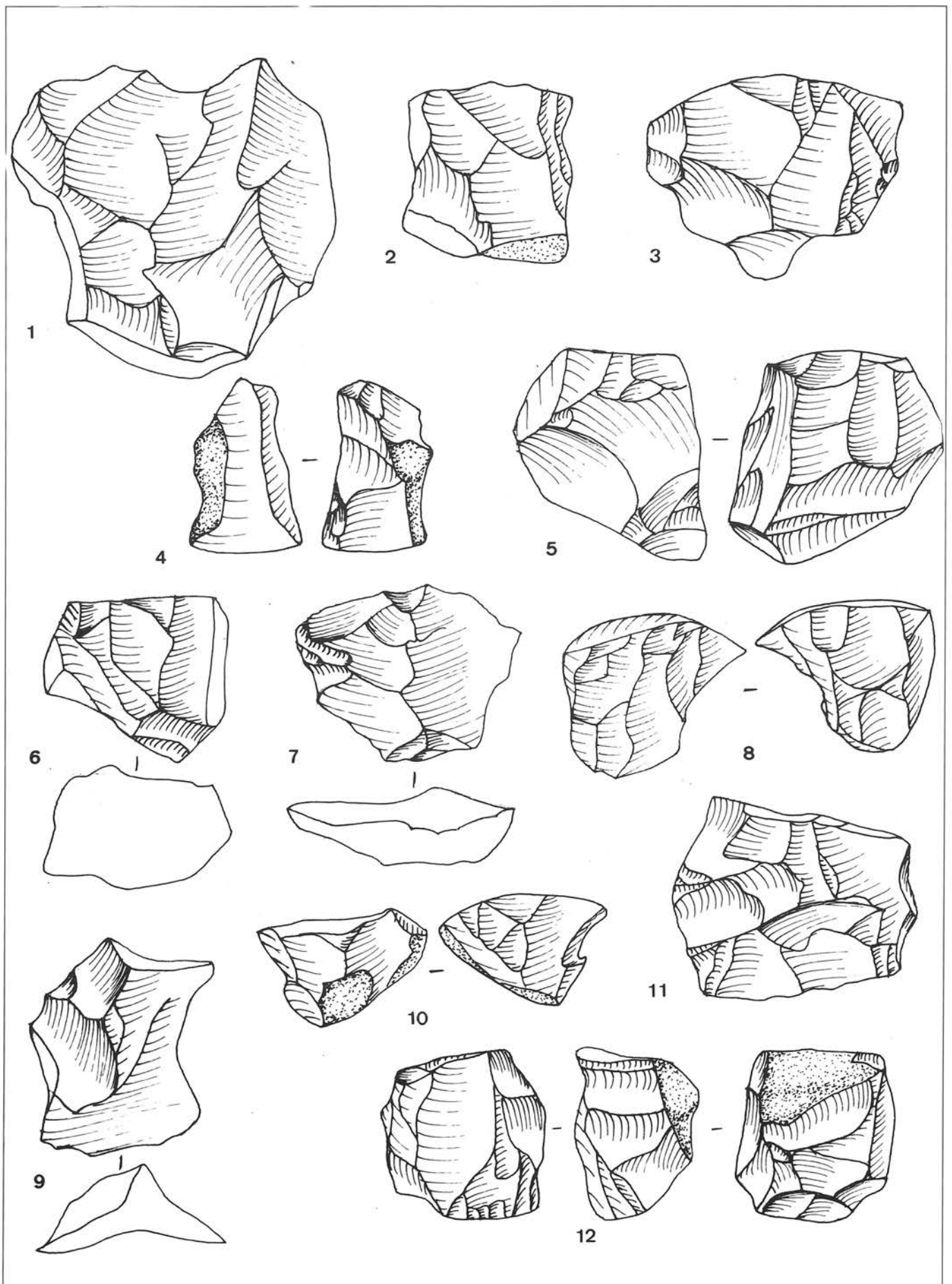

fig. 4: St. Denijs, Zandbeek: kernen; 1-8 en 10: kernen met één slagvlak; 11: kern met twee opposerende slagvlakken; 9 en 12: kernen met twee orthogonale slagvlakken (ware grootte).

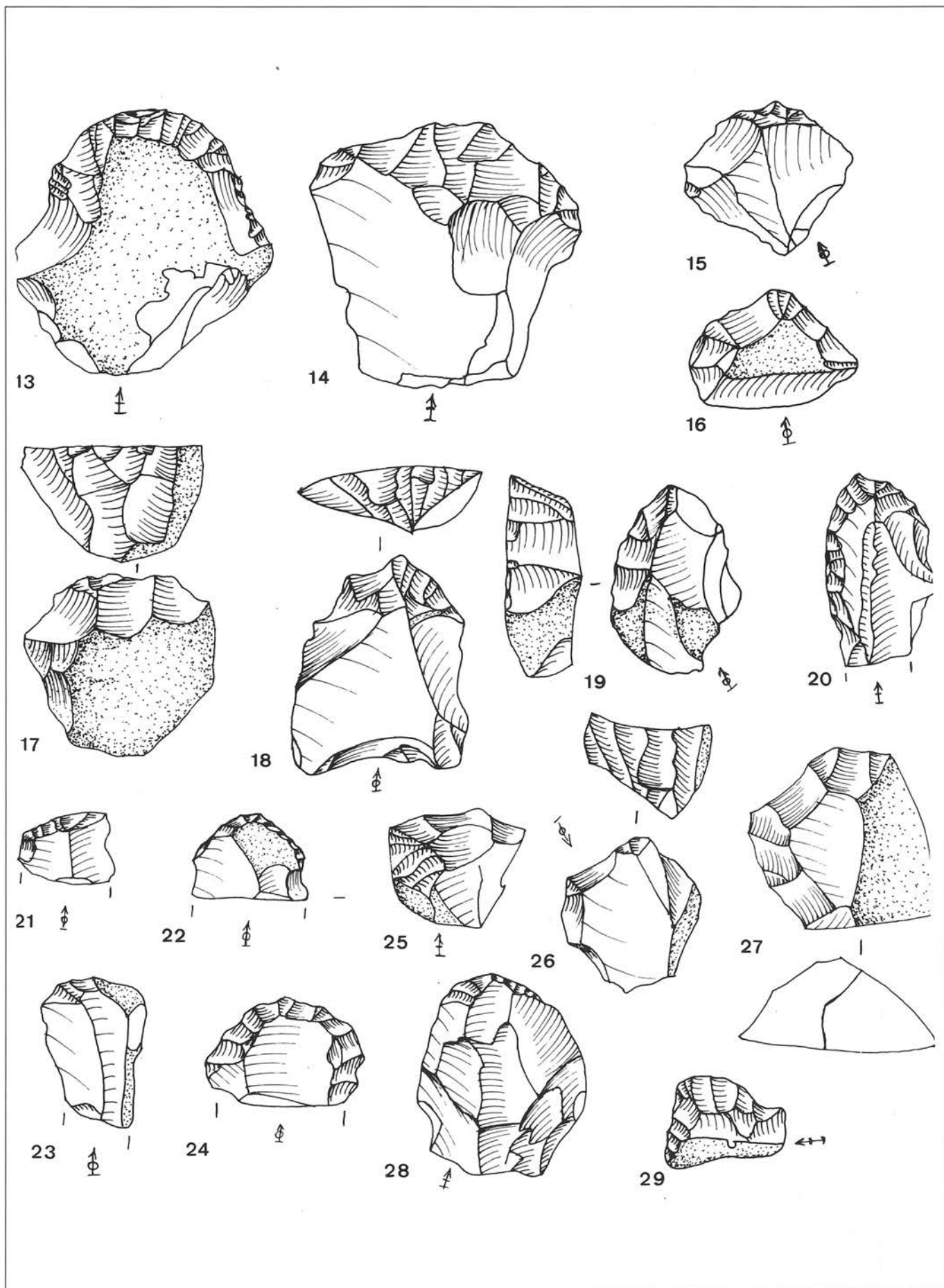

fig. 5: St. Denijs, Zandbeek: schrabbers; 13-14: 'waaivormige' eindschrabbers; 17, 19, 26 en 27: 'dikke' eindschrabbers; 20-23: eindschrabbers op kling (+ verkorte); 25 en 29: duimnagelschrabbers; 15-16, 24 en 28: eindschrabbers op afslag (ware grootte).

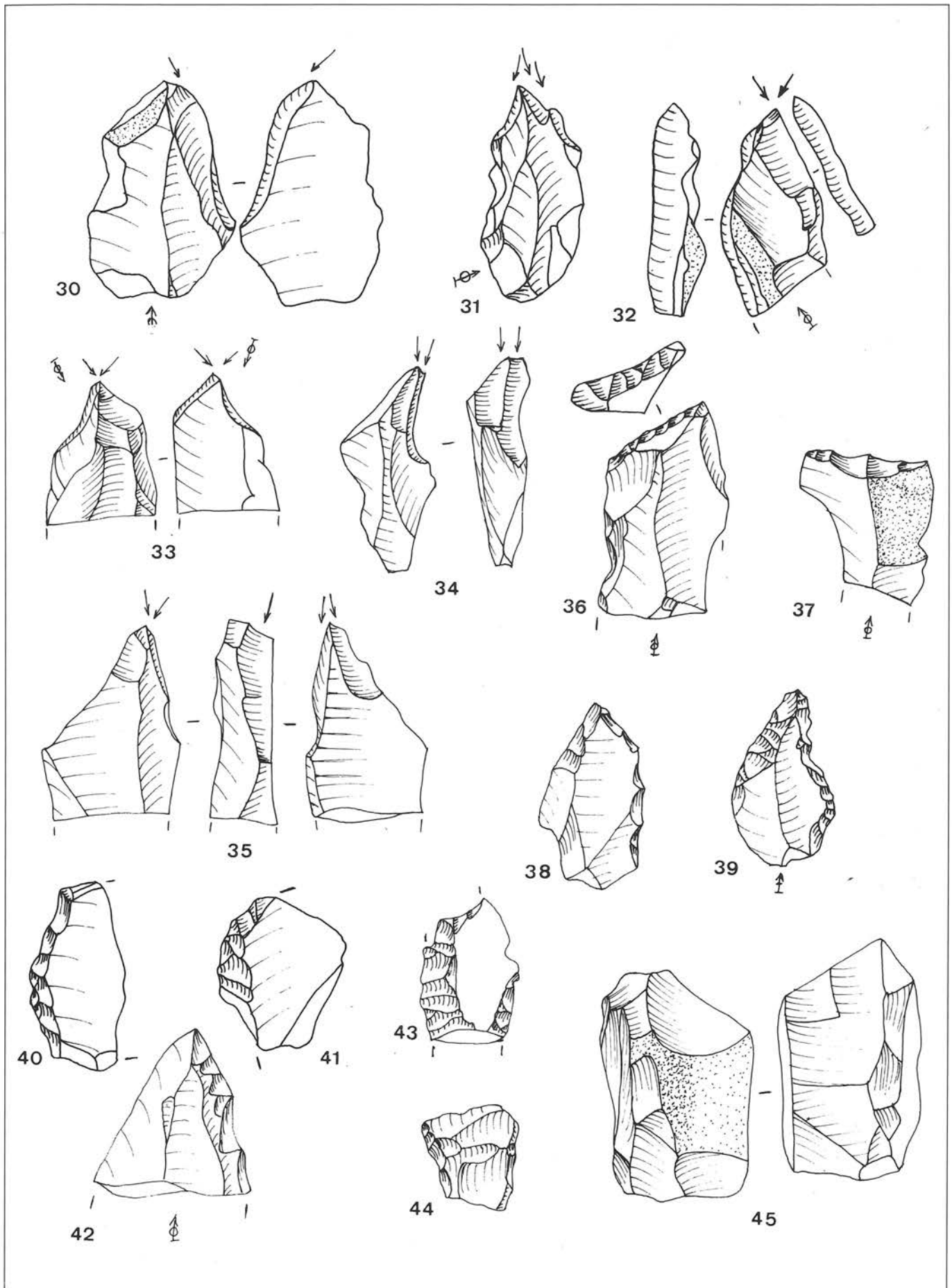

fig. 6: St. Denijs, Zandbeek: werktuigen; 30-35: stekers; 36 en 37: afgeknotten; 38-39: boortjes; 40-42: geretoucheerde afslagfragmenten; 43: fragment marebladspits; 44: pijlsnede; 45: afslagbijltje (?) (ware grootte).

Bibliografie

- AMERYCKX J. & TJONCK G., 1957. *De waterzieke landbouwgronden in West-Vlaanderen*. Provinciaal Bestuur. Brugge.
- CROMBE Ph., 1985. Continue bewoning vanaf het meso tot laat neo te Kerkhove, *Notae Praehistoricae* 5, p. 141.
- Id., 1986. Een prehistorisch site te Kerkhove (Mesolithicum-Neolithicum), *Westvlaamse Archaeologica* 2, pp. 3-39.
- Id., 1988. Un site du néolithique moyen à Saint-Sauveur (Frasnez-les Anvaing), *Vie Archéologique* 27, p. 9-40.
- DE LAET S.J., 1979. *Prehistorische Kulturen in het Zuiden der Lage Landen*. Wetteren.
- DE LAET S.J., THOEN H., GOB A. & BOURGEOIS J., 1982. Een gebouw van de Michelsbergcultuur en een Gallo-Romeins grafveld te Kruishoutem-Kerkackers, *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent XXXVI*, pp. 3-37.
- DELCOURT-VLAEMINCK M., e.a., 1988. L'Archéologie en Hainaut Occidental (1983-88), in: *Amicale des archéologues du Hainaut Occidental IV*. Comines. (=Catalogue de l'Exposition à Comines 17/9/88-16/10/88), pp. 11-29.
- PARENT J.P., VAN DER PLAETSEN P. & VANMOERKERKE J., m.m.v. DE CEUNYNCK R., KIDEN P., VAN STRYDONCK M. & VERBRUGGEN C., 1986-87. Prehistorische jagers en veetelers aan de Donk te Oudenaarde, *VOBOV -Info*, 24-25.
- TERMOTE J. & GLABEKE E., m.m.v. DE PAEPE P., VAN ACKER R. & VAN STRYDONCK M., 1989. De Keltische hoogtenederzetting van Kooigembos. Resultaten van vier jaar opgravingen, *Westvlaamse Archaeologica* 5, 1989 (in voorbereiding).
- VAN DOORSELAER A., PUTMAN R., VAN DER GUCHT K. & JANSSENS F., 1987. *De Kemmelberg, een Keltische bergvesting*. Westvlaamse Archaeologica Monografieën III. Kortrijk.
- VANMOERKERKE J. & DESPRIET Ph., 1988. *Een midden-neolithisch site te Spiere*. Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 19. Kortrijk.

900 JAAR OOSTKERKE

De Damse deelgemeente Oostkerke nam een eerste vermelding in een oorkonde van 18 oktober 1089 te baat om een luisterrijk jubileum te vieren. De viering werd evenwel naar 2 juli verplaatst, de vooravond van het feest van Sint Guthago, een heilige van Oostkerke die er na missionering in Vlaanderen in de 8ste eeuw zou overleden zijn.

Na een eucharistieviering werd in de Sint-Kwintenskerk, genoemd naar de abdij in Noord-Frankrijk die de tienden van Oostkerke van de graaf mocht ontvangen, een academische zitting gehouden. Hoofdfiguur van de dag, René De Keyser, voorzitter van de heemkundige kring Sint-Guthago en auteur van het boek "900 jaar Oostkerke", zette de reeks in met een toelichting bij de oorsprong van Oostkerke en de verantwoording van dit jubileum. Luc De Vliegheer (Provinciale Dienst voor Cultuur) belichtte het kunsthistorisch en archeologisch onderzoek van de kerk, die zeker reeds meer dan 900 jaar oud is en zelfs samen met de Sint-Martinuskerk van Sijsele de moederparochie is van enkele omliggende parochies. Het vroeg-gothische schip kende na de verwoestingen door de gereformeerden in de 16de eeuw een ingrijpende verandering in het begin van de 17de eeuw. De kerk werd aan de oostzijde ingekort op een vrij radicale manier, door een rechte muurafsluiting op te trekken aan de oostwand van het schip, zodat het

koor erachter voor drie eeuwen lang in ruïne bleef liggen. Bij de heropbouw van de kerk in 1952-54 kwam dan ook de gelegenheid om de koorgrondvesten na te gaan en de romaanse voorgeschiedenis van de kerk te achterhalen. De opgravingen door de Nationale Dienst voor Opgravingen, o.l.v. L. Devliegheer brachten een romaans recht afgesloten koor aan het licht in het verlengde van het huidige schip en tevens werd de helft van een kruisbeuk blootgelegd. Het achterdeel van het koor zou hoger gelegen hebben zonder dat er echter aanwijzingen voor een crypte zouden geweest zijn. De oorspronkelijke kerk was dus merklijk groter in oppervlakte en vertoonde een klassiek kruisplan met twee zijbeuken die uitmondden op halfronde absiden aan de oostzijde. De romaanse fundamente in het voormalige koor werden in opdracht van het Damse stadsbestuur gemarkeerd met kasseistenen, een sobere visualisering van een groots verleden.

De zitting werd afgesloten door gemeenschapsminister D. Coens.

Tot slot van de dag werd een gedenkteken onthuld, samen met de funderingsaanduiding een blijvend aandenken aan dit 900 jarig jubileum.

R. Van Acker